

Ser ric en <<semejantes soledades>>. El patrimoni dels masos Soler de Monsolí i Sobirà de la Santa Creu a principis del segle XIX.

El 9 de gener de 1790, Francisco de Zamora, un alt funcionari nascut a Castella i destinat a l'Audiència de Barcelona, iniciava una de les moltes excursions pel territori català que va realitzar durant aquells anys. Gran aficionat als viatges, en aquella ocasió va creuar el Vallès, per endinsar-se a la Selva, travessar el Gironès i finalment recórrer l'Empordà. En totes les seves aventures l'acompanyava un dietari on hi anotava minuciosament tot allò que li cridava l'atenció. Afortunadament, aquest diari ha arribat fins als nostres dies, oferint-nos un valuosíssim retrat de la Catalunya de finals del segle XVIII.¹ Va ser el dotzè dia de viatge, això és, el 20 de gener de l'esmentat any 1790, quan va visitar Sant Hilari Sacalm. Va fer nit a la casa d'una de les famílies més distingides de la contrada, al mas Soler de Monsolí, acollit pels seus amos, l'Anton Benet Soler de Monsolí i la seva esposa Isabel Saleta, filla d'un dels altres grans patrimonis de les Guillerries: el Saleta. Aquella mateixa nit Francisco de Zamora escrigué al seu diari que:

<<Desde que la descubrimos [la casa del Soler de Monsolí] fuimos reflexionando la calidad de este género de población en Cataluña, pareciendo increíble que unos hombres tan acomodados vivan contentos en semejantes soledades>> (p.297).

L'endemà al matí, prengué el camí que baixa cap a Osor, tot desviant-se per visitar el mas Sobirà de la Santa Creu, on el va rebre el seu amo, anomenat Valentí Soler i Sobirà. Sembla ser que la casa encara el va impressionar més, doncs va informar diligentment al seu diari que la casa del Sobirà era <<todavía más famosa que la del Soler de Monsolí>>, afegint que <<la casa es capacísima>> (p.298 i 299).

Sens dubte, va quedar ben colpit de visitar dues magnífiques masies en aquest petit racó de món. De l'amo del Soler de Monsolí també va destacar que era una persona honrada i amb una salut de ferro, assegurant que <<en 60 años no ha tenido enfermedad alguna, ni recurso, ni pleito>> (p.297). Desconeixem si exagerava o no en les seves afirmacions, però en tot cas, seixanta anys de bona salut no són sinònim d'immortalitat, de tal que manera que el febrer del 1802, dotze anys després de la visita del funcionari castellà, l'Anton Benet i Soler va morir. Pocs dies després del seu decés, el 27 de febrer d'aquell any 1802, Pere Albareda, notari públic de Sant Hilari Sacalm es desplaçà fins al mas Soler

de Monsolí per tal d'aixecar un minuciós inventari de tots els béns mobles i immobles que havia llegat l'Anton al morir, amb la finalitat que no hi hagués problemes amb els drets d'usdefruit ni amb el repartiment de l'herència. Tres anys després, el juny de 1805, moriria també l'amo del Sobirà de la Santa Creu. El notari hilarienc repetiria el mateix exercici, desplaçant-se en aquest cas fins al mas Sobirà, a la veïna localitat d'Osor, per aixecar de nou un detallat inventari de tot el patrimoni que constituïa aquella casa.²

Així doncs, l'atzar ha volgut que en un marge de només tres anys morissin els patriarques de dos dels grans patrimonis rurals i forestals del massís de les Guilleries i que d'ambdós se'n realitzés un inventari de tots els seus béns, que s'ha conservat en els arxius de protocols notariaus fins avui en dia. De resultes de tot plegat gaudim de dues descripcions precioses i precises de les riqueses que constituïen el patrimoni d'aquests individus que sorprengueren al magistrat Francisco de Zamora, que no arribava a comprendre com sent tan rics seguien vivint <<en semejantes soledades>>.

Els masos Soler i Sobirà, per fora i per dins.

Abans d'entrar en el detall dels béns mobles i immobles que componien la riquesa d'aquestes famílies, cal indicar que un exercici tan senzill com el recompte del total d'estances i/o habitacions que tenien aquestes cases pairals ja denota la importància d'aquests masos. El Soler de Monsolí s'estructurava en 34 estances, el Sobirà en 51. Totes dues masies tenien una capella pròpia amb un sagristà resident que oficiava missa pels membres de la família. També disposaven de <<necessària>>, és a dir, de lavabo. Si bé avui en dia pot sonar estrany associar-ho amb el luxe o l'ostentació, en l'època era un senyal molt evident d'estatus. En una època on la immensa majoria de la gent feia les seves deposicions al bosc o en algun marge discret, disposar d'un espai d'aquestes característiques no és un fet gens menyspreable. Tal és així, que a la necessària del Sobirà de la Santa Creu s'hi van localitzar fins a 51 orinals (46 de terrissa i 5 de vidre).

Pel que fa als béns mobles, objectes i estris de tota mena que es localitzaren a l'interior d'aquests masos, destaquen tant des d'una vessant quantitativa com qualitativa. Al Soler de Monsolí el notari hilarienc hi descrigué fins a 3.327 béns mobles, una xifra lleugerament superior al Sobirà de la Santa Creu que es situà en 3.087. D'objectes d'ús corrent i quotidià en tenien molts i en abundància. Només a tall d'exemple: al Sobirà hi havia 275 tovallons i al Soler 278; la xifra de llençols era de 172 i 187 respectivament. La vaixel·la i la coberteria no es quedaven endarrere: més d'un centenar de forquilles i

culleres a cadascun; prop de tres centenars entre plats, plates, i escudelles, gairebé tots fets de pisa, un tipus de ceràmica més fina que la terrissa comuna de la zona.

Tanmateix, allò que conferia prestigi a la riquesa material d'aquestes dues famílies era sobretot el fet de posseir alguns objectes que rarament trobem en altres llars de l'època. Potser l'element més exòtic eren els canaris dins de gàbies de filferro que tenien als menjadors d'ambdues masies. També hi havia instruments musicals (una trompa marina al Sobirà i un orgue al Soler) i científics (al Soler hi havia un microscopi), els quals demostren primer un refinament en els gustos i després la disponibilitat de temps lliure i recursos que no estaven a l'abast de la majoria de famílies.

Tots dos hisendats guardaven curosament en un calaix del seu escriptori un aparell aleshores modern, car i que proporcionava la capacitat per controlar el temps: un rellotge de butxaca. Sens dubte, tot un senyal d'estatus a l'època. De la mateixa manera, també era un senyal de prestigi social (i de moltes altres coses) el fet de posseir diverses pistoles i escopetes, en una època on, d'ençà la fi de la Guerra de Successió, hi havia moltes restriccions i traves per a l'obtenció d'un permís per a poder tenir armes de foc.

Si en un calaix de l'escriptori hi havia la pistola i en un altre el rellotge de butxaca, ben a prop també hi guardaven tots dos pagesos un petit estoc de xocolata. Associat a un producte colonial arribat de les <<Amèriques>> (el cacau), el consum de xocolata era també un indicador d'estatus social, jugant un paper similar al que tingueren el cafè i el te en altres països europeus en aquesta mateixa època.

I com es pagaven tots aquests béns? És a dir, quin era l'origen de la riquesa d'aquestes dues famílies? Podem identificar dues fonts de riquesa, ambdues relacionades amb el treball i l'explotació de les seves propietats. Treball, evidentment, que no duien a terme ells directament. D'una banda havien de rebre un flux important de capital, ja fos en moneda o en espècie, dels diversos masos que tenien cedits a masoveria. Concretament, el Soler en tenia 7 i el Soler 5. En el cas del Sobirà a més, l'inventari feia constar que es tractava de contractes a mitgeria, és a dir, aquells en que els masovers havien de satisfer una renda equivalent a la meitat de la producció. Que la mitgeria fos la fórmula contractual per cedir en masoveria els masos que havien anat acumulant també pot ser interpretat com una mostra de força i de major capacitat de coacció, doncs a Catalunya la forma més habitual de masoveria era la tercera, on el masover paga <<només>> un terç de cereals i fruits, en comptes de la meitat. De fet, quan Francisco de Zamora va visitar

el Soler de Monsolí ja li van fer notar la importància que tenia per ells l'arrendament a masoveria de les terres, doncs el magistrat castellà va deixar escrit que:

<<...acensan la casa y una poca tierra, y arriendan la demás que necesite el colono.
Es el mejor partido que puede sacar el dueño de una heredad grande.>> (p.297).

D'altra banda, una altra font directa d'obtenció de capital era, per descomptat, l'explotació dels extensos boscos que posseïen. En el moment de fer l'inventari, al Sobirà de la Santa Creu s'hi van localitzar prop de 1.700 metres de fusta (sobretot de castanyer) i més de 9.000 quilos de rodells ja elaborats. Al Soler de Monsolí entre fusta de castanyer i roure n'hi havia vora 1.000 metres i els rodells pesaven més de 12.000 quilos. Dels beneficis que obtenien de l'explotació dels boscos també en prengué nota Francisco de Zamora en el seu dietari, indicant a més que s'utilitzava aquesta fusta per a la fabricació de botes (*pipería*):

<<Su gran riqueza consiste en madera de botas y castaños, que cortan de cuándo en cuándo, llevándolas a vender a Santa Coloma a donde vienen a buscarlas para la pipería.>> (p.298 i 299).

Conclusions.

A través de l'anàlisi dels inventaris de dos grans propietaris rurals (i sobretot forestals) de les Guilleries, com el Soler de Monsolí i el Sobirà de la Santa Creu, hem obtingut una acurada descripció de l'enorme desigualtat que operava al camp català a finals de l'Antic Règim, on una petita elit propietària vivia còmodament de les rendes obtingudes fruit d'explotar la força de treball de la resta.

Els masovers que entregaven la meitat de la seva collita o els rodors i bosquerols que elaboraven tones i tones de rodells a canvi d'un modest salari, eren els responsables (involuntaris) que aquestes dues famílies visquessin amb totes les comoditats i luxes possibles. El viatger Francisco de Zamora no ho va acabar d'entendre, però crec que el lector intuirà perquè uns <<hombres tan acomodados vivían contentos en semejantes soledades>>.

Josep Mas Ferrer

Imatge 1. Rellotge d'or del segle XVIII, molt semblant al que tenien guardat en un calaix del seu escriptori tant l'amo del Soler com el del Sobirà.

Imatge 2. Xocolateres de llautó amb mànec de fusta. Associades al consum de cacau, un producte car, exòtic i de procedència colonial, eren tot un indicador de prestigi social a l'època.

¹ Ens referim a l'obra titulada *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, editada i publicada per l'editorial Curial.

² Els dos inventaris es poden localitzar a l' Arxiu Comarcal de la Selva, Fons Notarial Sant Hilari Sacalm, volums 3 i 5 respectivament.